

AKTYWIZUJĄCE METODY EDUKACJI EKOLOGICZNEJ NA PRZYKŁADZIE PAKIETU EDUKACYJNEGO *PTAKI DRAPIEŻNE*

Alina Rodziewicz

Abstrakt

W latach 2002-2003 Komitet Ochrony Orłów realizował program edukacyjny dotyczący ptaków szponiastych, w ramach którego wydano pakiet edukacyjny pt. Ptaki drapieżne. Scenariusze zajęć lekcyjnych zawierający 21 konpektów zajęć oraz przeprowadzono 403 warsztaty dydaktyczne o tej tematyce w około 220 miejscowościach. W warsztatach łącznie wzięło udział ponad 10 tys. osób, w przeważającej większości nauczycieli.

Treści pakietu skierowane są głównie do nauczycieli nauczania blokowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego. Pakiet wydano w nakładzie 14 tys. sztuk, który był rozprowadzany bezpłatnie na warsztatach.

Przeszkoleni nauczyciele (ok. 7 tys.) wprowadzili przygotowane scenariusze pakietu edukacyjnego do programu nauczania we własnych szkołach. W oparciu o treści poszczególnych scenariuszy w szkołach realizowano lekcje o ptakach drapieżnych, wskazując na ich ważność w przyrodzie, realizowano projekty związane z aktywnym poznawaniem tych ptaków i ich roli w środowisku. Odbiorcami tych różnych organizowanych w szkołach form edukacyjnych było minimum 25 tys. uczniów.

Dzięki realizacji omawianego programu edukacyjnego, problematyka ochrony ptaków drapieżnych oraz innych zagrożonych elementów przyrody dotarła do szerokiego grona osób. Odbiorcami byli nie tylko nauczyciele i ich podopieczni, ale również przedstawiciele Lasów Państwowych, służb ochrony przyrody, Centrów Edukacji Ekologicznej, a nawet lokalnych władz. Ponadczasowość oddziaływania projektu jest jego największym atutem, a gwarancją pełnej realizacji założeń jest zapał i wielkie zaangażowanie przeszkolonych podczas warsztatów nauczycieli. Z tego względu można stwierdzić, iż projekt edukacyjny zrealizowany przez Komitet Ochrony Orłów będzie realizowany jeszcze wiele lat po jego formalnym zakończeniu.

Głównym sponsorem programu był Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Wstęp

Wszystko jest ze sobą złączone. Co się przydarza Ziemi przydarzy się synom tej Ziemi. To nie człowiek przędzie tkaninę życia, on jest w niej tylko małą nitką. Cokolwiek uczyni tkaninie, uczyni samemu sobie
(przemówienie wodza Indian Seattle w 1854 r).

Te niezwykle mądre słowa wypowiedziane 150 lat temu powinny być przesłaniem dla wszystkich, którzy zajmują się efektywną edukacją ekologiczną, której celem jest pomóc odbiorcy odkryć w sobie na nowo prawdę o tym, że człowiek jest częścią przyrody. I nie może to być slogan powtarzany bez emocji. Działania nasze muszą kierować tak odbiorcą, aby mógł on przeżyć współodczuwanie mrówki, drzewa, czy dzika. Tylko rozwijanie takiej wrażliwości może powstrzymać ludzkość od całkowitego odcięcia naszych korzeni i tym samym naszą katastrofę jako człowieka rozumnego.

Efektywne działania na rzecz rozwiązania problemów środowiska wymagają:

- wiedzy, która pozwoli zrozumieć i da podstawę do szukania rozsądnych i dobrych rozwiązań,
- nastawienia emocjonalnego, które spowoduje, że nie tylko rozumiem, ale i chcę działać, mam motywację i siłę,
- umiejętności praktycznych, które sprawią, że moje działanie w realnie istniejących warunkach będzie skuteczne.

Zatem: *Rozumiem, wiem, potrafię.*

Propozycją, dzięki której osoby zajmujące się edukacją ekologiczną mogą zaszczipać wśród młodych ludzi szacunek i pokorę wobec przyrody jest pakiet edukacyjny Komitetu Ochrony Orłów *Ptaki drapieżne. Scenariusze zajęć lekcyjnych*. Treści pakietu skierowane są głównie do nauczycieli nauczania blokowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego. Pakiet został wydany w ramach programu edukacyjnego, którego głównym sponsorem był Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Program realizowano w latach 2002-2003.

Realizacja tego zadania przebiegała etapowo, a podstawowymi elementami składowymi było przygotowanie Pakietu Edukacyjnego oraz przeprowadzenie 400 warsztatów dla nauczycieli.

Jesienią 2001 r. zespół autorów w składzie: Dariusz Anderwald, Jan Lontkowski, Alina Rodziewicz, Cezary Wójcik przygotowali 21 scenariuszy zajęć dotyczących ptaków drapieżnych, które pogrupowano w 5 zeszytów tematycznych:

I - Poznajemy ptaki drapieżne,

II - Biologia ptaków drapieżnych,

III - Zagrożenia i ochrona ptaków drapieżnych,

IV - Drapieżniki i ludzie - zajęcia w oparciu o inscenizację i damę,

V - Terenowe rozpoznawanie ptaków drapieżnych.

Wszystkie scenariusze miały taki sam plan budowy, zawierały karty pracy dla nauczyciela i ucznia oraz podstawowe treści merytoryczne umożliwiające również nieprzyrodnikowi przeprowadzenie zajęć. W każdym scenariuszu obok treści merytorycznych znalazły się propozycje ćwiczeń, gier i zabaw rozwijające umiejętności oraz wrażliwość odbiorcy. Na uwagę pod tym względem zasługuje zeszyt IV *Drapieżniki i ludzie*, który wykorzystując metody inscenizacji i dramy pozwala dzieciom wczuwać się w role różnych stworzeń.

W skład pakietu ponadto wchodziło: 8 foliogramów dotyczących ptaków drapieżnych (bielik, rybołów, orzeł przedni, orlik krzykliwy, orlik grubodzioby, kania czarna, kania ruda, puchacz) oraz gra planszowa. Na foliogramie zamieszczono zdjęcia dotyczące wybranego gatunku, mapę jego występowania w Polsce i w Europie oraz wykres składu pokarmu opisywanego gatunku.

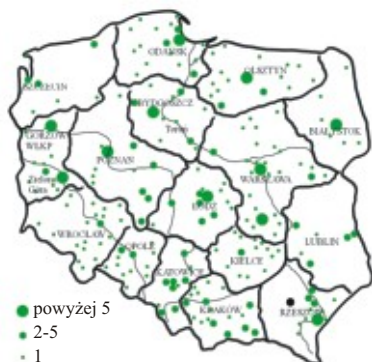
Wydany w nakładzie 14 tys. sztuk *Pakiet* był rozprowadzany bezpłatnie na warsztatach - kolejnych etapach programu.

Warsztaty dla lokalnych liderów - etap I

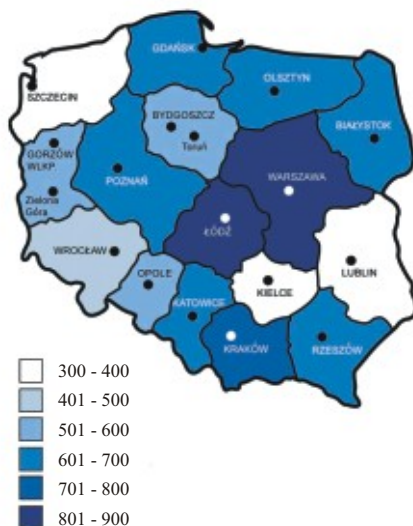
Aby przekazać interdyscyplinarne treści przygotowanego w ramach programu pakietu edukacyjnego, KOO przygotował projekt warsztatów dydaktycznych metodą kaskady. W I etapie nawiązano ścisłą współpracę z wojewódzkimi Ośrodkami Doskonalenia Nauczycieli (WODN) i regionalnymi Centrami Edukacji Ekologicznej (RCEE) w całej Polsce. Na tym etapie przeprowadzono 16 bardzo ważnych warsztatów startowych, w każdym województwie jedno, w których udział wzięło 460 osób. Byli nimi głównie: metodycy nauczania, doświadczeni nauczyciele, liderzy edukacji ekologicznej, działacze ekologiczni, pracownicy centrów edukacji ekologicznej, parków narodowych i krajobrazowych, przedstawiciele administracji leśnej i placówek oświatowych. Warsztaty prowadziły 2 osoby - Alina Rodziewicz i Dariusz Anderwald. Zajęcia wzbogacone zostały o pokaz praktycznego wykorzystania piór i wyplułek podczas pracy z dziećmi. Głównym założeniem warsztatów I -etapowych było wyłonienie 120 lokalnych koordynatorów, którzy podjęli się koordynacji kolejnego II etapu projektu na terenie poszczególnych województw.

Warsztaty dla nauczycieli etap II

W II i III kwartale 2003 r. zrealizowano ostatni etap programu edukacyjnego - warsztaty dydaktyczne dla nauczycieli. Zgodnie z planem we wszystkich województwach przeszkoleni w trakcie warsztatów głównych lokalni liderzy rozpoczęli przygotowanie warsztatów drugiego etapu. Warsztaty przygotowywane były przy współpracy z miejscowymi ośrodkami doskonalenia nauczycieli lub centrami edukacji ekologicznej, a także z poszczególnymi szkołami, leśnymi ośrodkami edukacji przyrodniczo-leśnej czy nawet urzędami powiatowymi i gminnymi.

Ryc. 1a. Miejsca i liczba warsztatów
 Fig. 1a. Localization and number of the

Ryc. 1b. Liczba uczestników warsztatów w poszczególnych województwach
 Fig. 1b. Number of participants in particular voivodship

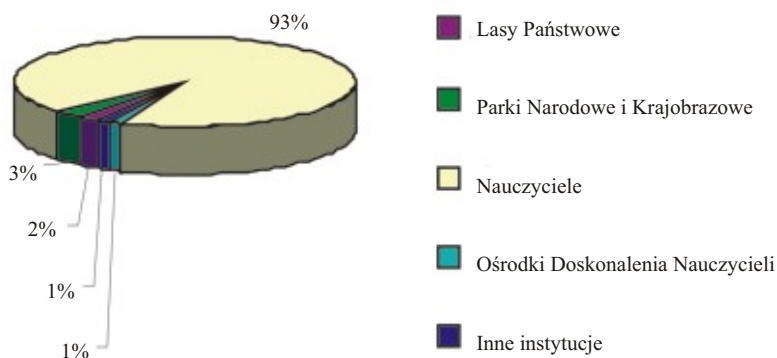
Celem warsztatów było zapoznanie nauczycieli z treściami pakietu edukacyjnego *Ptaki drapieżne. Scenariusze zajęć lekcyjnych* oraz rozwijanie umiejętności wykorzystania aktywnych metod w edukacji ekologicznej.

Łącznie wykonano 403 warsztaty w około 220 miejscowościach. Miejsce realizacji warsztatów przedstawia rys 1. W skali całego kraju warsztaty prowadziło 120 lokalnych liderów, średnio około 8 osób na jedno województwo. W warsztatach wzięło udział ponad 10 tys. osób, w przeważającej większości nauczycieli. Liczba nauczycieli przeszkolonych w I i II etapie wyniosła ok. 10,5 tys.

Zainteresowanie nauczycieli warsztatami było duże, a udostępniane wydawnictwa zostały bardzo wysoko ocenione. Największa liczba nauczycieli została przeszkolona w województwie mazowieckim i łódzkim (rys. 1), chociaż biorąc pod uwagę wielkość województw zainteresowanie warsztatami we wszystkich regionach było podobne.

Zajęcia w szkołach - etap III

Siedem tysięcy przeszkolonych nauczycieli wprowadziło przygotowane scenariusze pakietu edukacyjnego do programu nauczania we własnych szkołach. W oparciu o treści poszczególnych scenariuszy w szkołach realizowano lekcje o ptakach drapieżnych, wskazując na ich ważność w przyrodzie, realizowano projekty związane z aktywnym poznawaniem ptaków drapieżnych i ich roli w środowisku. Przeprowadzano wiele małych i większych szkolnych i międzyszkolnych projektów,

Rys. 2. Liczba uczestników warsztatów w różnych grupach zawodowych
Fig. 2. Number of participants according to profession

konkursów wiedzy, konkursów plastycznych, inscenizacji teatralnych. Wykorzystując bezpośrednio scenariusze zajęć uczniowie przeprowadzili wiele debat i dyskusji uczniowskich na temat ptaków drapieżnych i ochrony przyrody. Odbiorcami tych różnych organizowanych w szkołach form edukacyjnych było minimum 25 tys. uczniów. Szacuje się, że obecnie liczba ta jest kilka razy większa.

Podsumowanie efektów realizacji projektu

Dzięki realizacji omawianego programu edukacyjnego, problematyka ochrony ptaków drapieżnych oraz innych zagrożonych elementów przyrody dotarła do szerokiego grona odbiorców, którymi byli nie tylko nauczyciele i ich podopieczni, ale również przedstawiciele Lasów Państwowych, służb ochrony przyrody, centrów edukacji ekologicznej, a nawet lokalnych władz.

Zastosowanie techniki sukcesywnej rozbudowy zasięgu oddziaływania projektu umożliwiło odpowiednie rozpropagowanie programu oraz dobór kompetentnego grona osób zaangażowanych w realizację poszczególnych zadań. Niewątpliwie przynajmniej część nauczycieli włączy zaproponowane przez KOO scenariusze zajęć na stałe do własnego programu nauczania. Z tego względu można stwierdzić, iż projekt edukacyjny zrealizowany przez Komitet Ochrony Orłów będzie realizowany jeszcze wiele lat po jego formalnym zakończeniu. Ponadczasowość oddziaływania projektu jest jego największym atutem, a gwarancją pełnej realizacji założeń jest zapał i wielkie zaangażowanie przeszkolonych podczas warsztatów nauczycieli.

Opinie ekspertów i uczestników projektu

Projekt uzyskał wysokie, pozytywne oceny metodyków, edukatorów MEN, liderów EE oraz nauczycieli:

Jedna z wielu opinii uczestników programu:

/.../ z materiałów mogą korzystać nie tylko nauczyciele - przyrodnicy, ale wszyscy Ci, dla których każda cząstka przyrody spełnia ważną rolę w ich życiu i pracy i jest przyczynkiem do wyrabiania i kształtowania wśród uczniów, właściwego stosunku do przyrody i poprzez przyrodę.

Pakiet edukacyjny *Ptaki drapieżne. Scenariusze zajęć lekcyjnych* został wyróżniony na Ogólnopolskim Przeglądzie Wydawnictw Ekologicznych w Przysieku.

Kontynuacja programu edukacyjnego:

w szkołach, w oparciu o program powstały organizacje i sekcje ornitologiczne,

poprzez wzrost udziału ornitologów w zajęciach szkolnych - stacjonarnych i terenowych. W odpowiedzi na duże zainteresowanie i zapotrzebowanie szkół, KOO przygotował internetową adresową listę ornitologów chętnych do współpracy ze szkołami pn. *Przewodnicy do świata ptaków*,

Od września 2003 r. KOO ogłasza rokrocznie 3 konkursy dla wszystkich typów szkół:

1. *Majestatyczni władcy przestworzy* - konkurs plastyczny dla uczniów (rokrocznie na konkurs napływa kilka tysięcy prac),
2. *Uczę poznawać przyrodę* - konkurs skierowany do nauczycieli na najciekawsze, opracowane własne scenariusze zajęć związane z ptakami drapieżnymi,
3. *Ptaki drapieżne w mojej szkole* - konkurs na najlepiej i najciekawiej wykorzystany pakiet edukacyjny KOO w szkole.

Będziemy chronić, Tylko to, co kochamy,

Będziemy kochać, Tylko to, co rozumiemy;

Będziemy rozumieć, Tylko to, co poznamy.

To motto przewodnie programu towarzyszyło i nadal towarzyszy wszystkim zaangażowanym osobom w ich codziennej pracy w przybliżaniu ważności roli ptaków drapieżnych, w których jak w lustrze odbija się stan środowiska przyrodniczego, w którym żyją one i my.

W imieniu autorów Pakietu składamy serdeczne podziękowania wszystkim osobom prowadzącym szkolenia w całej Polsce.

Byli to:

Artur Adamski, Urban Bagiński, Anna Bereznowska, Monika Błaszowska, Alina Błażejczyk-Matuch, Beata Brzozowska, Rafał Busse, Teresa Czech, Barbara Czolnik, Stanisław Czyż, Małgorzata Deneka Angel, Grażyna Domian, Iwona Dostatnia, Michał Dryś, Aleksandra Duszka-Sondej, Marek Dziuba, Anna Frąckowiak, Ewa Frąckowiak, Izabela Futyma, Magdalena Galka, Jerzy Gara, Mirosław Gawęda, Anna Gierasimiuk, Małgorzata Głowska, Dariusz Gorzkiewicz, Agata Górniak, Andrzej Grudzień, Krzysztof Grzegorzczak, Teresa Grzelak, Lilianna Janeczek, Grażyna Jaromi-Wolniakowska, Halina Jaskóła, Anna Jońska-Choinka, Mirosław Kabat, Piotr Kaczmarczyk, Józef Kaczorowski, Ireneusz Kaluga, Krystyna Kapala, Grażyna Kaproń, Marzena Karwowska, Katarzyna Kędzior, Ewa Kłos Anna, Konik, Michał Kosowicz, Joanna Kotlarczyk, Bogusław Kotlarz, Teresa Kotynia, Agnieszka Kowalczyk, Marlena Kowalkowska, Lilianna Koziarska, Adam Krupa, Robert Kruszyk, Marzena Książek, Michał Książek, Monika Kurzawa, Krzysztof Kus, Małgorzata Lech, Mateusz Ledwoń, Jolanta Loritz-Dobrowolska, Ewa Ławicka, Marzena Łukasiewicz, Stanisława Łykowska, Krystyna Matuszak, Mariola Matuszek, Renata Mazur-Gawęda, Magdalena Mądrawska, Andrzej Mitura Emilia, Nowak, Zdzisław Nowak, Kozaryn Okulisz Małgorzata, Łukasz Pabian Zofia, Pańków, Elżbieta Pigulska, Norbert Pokorski, Paweł Powalka, Maria Przybylska-Gnybek, Michał Przybysz, Marcin Rachel, Monika Radaczewska, Dorota Raj-Kotlarek, Agnieszka Rok, Grażyna Rubicka, Urszula Rusiak, Maria Sadlik-Gołąb, Tamara Samsonowicz, Maria Skrzypek, Jacek Śłupek, Marek Śłupek, Magdalena Sochacka, Wanda Sojecka, Grażyna Sowińska, Maria Sroczyńska-Łojek, Ryszard Stolarski, Jolanta Szczepańska, Irena Szol- Kizierowska, Arkadiusz Szymura, Marta Ściborska, Magdalena Teclaw, Mariusz Tokajuk, Magdalena Trznadel-Wacławek, Lesław Urbankiewicz, Lidia Wacławek, Olga Wagner-Zaskórska, Maria Wasik-Tyrała, Andrzej Wediuk, Magdalena Węglarz, Janusz Wojciechowski, Agnieszka Wower, Cezary Wójcik, Monika Zaleska, Andrzej Zalisz, Dorota Zawadzka, Jerzy Zawadzki.

Birds of prey educational package an example of active ecoeducation

Abstract: In 2001-2003 the Eagle Conservation Committee conducted an educational program on birds of prey and published; an educational package entitled "Birds of Prey" (14 thousand copies). The package provided teachers with 21 courses and conducted 403 workshops at 220 places attended by appr. 10 000 people, most of them teachers. The thus trained teachers (around 7000) incorporated the subject of the courses into their curriculum and delivered lectures on birds of prey and their position in the nature. More than 25 000 pupils participated.

Thanks to the realization of the above educational program, the subject of protection of birds of prey and endangered nature came across to a broad audience not only of teachers and their pupils but also to the representatives of the State Forest Administration, nature conservancy services, centers for ecological education and local administration as well.

Values added by the project are of the timeless value whereas conviction and zeal of the trained teachers being the best warranty for achieving success. Thus the educational initiative of the Committee will keep functioning for many years even after project's formal termination.

Main sponsor of the project was the National Fund for the Protection of Environment and Water Management, Poland.

Literatura

Anderwald D., Lontkowski J., Rodziewicz A., Wójcik C. 2002. Ptaki drapieżne. Scenariusze zajęć lekcyjnych. Komitet Ochrony Orłów, Olsztyn.

Kulik R. 2001. Jak kształtować postawy proekologiczne? Katowice, *Śląsk* Wydawnictwo Naukowe.

Bożek G. 1998. Jesteśmy z jednej ziemi. Wychowanie i edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży. Krosno. Stowarzyszenie Kultury Alternatywnej *Kaktus*.

Alina Rodziewicz
Zespół Parków Kraj. Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich,
14-233 Jerzwałd 62

Młody puchacz *Bubo bubo* (fot. T.Mizera)